

Η Σεξιστική Ρητορική Μίσους (Sexist Hate Speech) - Νομική προσέγγιση με

Αφορμή το Big Brother

Κατερίνα Σοφοκλέους

Δικηγόρος

Πριν προβώ στη συγγραφή του παρόντος, διερωτήθηκα κατά πόσο θα έπρεπε να ασχοληθώ με αυτό το ζήτημα δίνοντας τόση σημασία σε ένα ριάλιτι ή ένα πρόσωπο, χωρίς στοιχειώδη παιδεία. Τελικά, όπως αντιλαμβάνεστε, προτίμησα να ασχοληθώ με μία αμιγώς νομική ανάλυση, κρίνοντας μία τέτοια συμπεριφορά. Αυτές οι συμπεριφορές θα πρέπει να είναι απαράδεκτες, μη αποδεκτές και κατακριτέες σε μία δημοκρατική κοινωνία. Με αφορμή το περιστατικό που απασχόλησε τόσο έντονα τα ΜΜΕ, θα αναλύσω, γενικά, το κατά πόσο θα μπορούσε να διαπράττει οποιονδήποτε ποινικό αδίκημα μία τέτοια συμπεριφορά.

Το περιστατικό που αναπαράχθηκε, για σκοπούς πληρότητας, ήταν ότι ένας παίχτης του ριάλιτι (Big Brother) είχε προβεί σε κάποιες δηλώσεις, οι οποίες ήταν ηθικά, τουλάχιστον, απαράδεκτες. Η νομική αποδεκτότητα θα εξεταστεί μεταγενέστερα. Συγκεκριμένα, η θύελλα αντιδράσεων ξεκίνησε όταν αυτός ο παίχτης ανέφερε ότι θα προβεί σε σεξουαλική επαφή με κάθε κοπέλα και στην περίπτωση που αυτές αρνηθούν θα υπάρξει βιασμός. Βέβαια, φαίνεται ότι προγενέστερο στάδιο, ο συγκεκριμένος παίχτης εξέφρασε διάφορες απόψεις σε σχέση με τους γκέι, εκφράζοντας ομοφοβικές απόψεις αλλά και γενικότερες απόψεις εναντίων των γυναικών.

Το περιστατικό αυτό μπορεί να σταθεί αφορμή για μία αμιγώς νομική ανάλυση σε σχέση με την ρητορική μίσους (hate speech) και ειδικότερα της σεξιστικής ρητορικής μίσους (sexist hate speech). Βάση, κανόνας και θεμελιώδης αρχής στην σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία δεν είναι άλλη από την ελευθερία της έκφρασης (άρθρο 19 Κυπριακού Συντάγματος και άρθρο 10 ΕΣΔΑ). Ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης υπό τους αναγκαίους και ανάλογους περιορισμούς του α.19(3). Η νομολογία της ΕΣΔΑ αναφέρει ότι η ελευθερία της έκφρασης συνιστά ένα από τα αναγκαία θεμέλια μίας δημοκρατικής κοινωνίας, μια από τις θεμελιώδεις προϋποθέσεις για την πρόοδο της καθώς και για της ολοκλήρωσης κάθε ανθρώπου. Υπό την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του Άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, η ελευθερία αυτή αφορά όχι μόνο τις «πληροφορίες» ή «ιδέες» που γίνονται ευχάριστα αποδεκτές ή που θεωρούνται μη προσβλητικές ή αδιάφορες, αλλά και εκείνες που προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν το Κράτος ή οποιοδήποτε τμήμα του πληθυσμού. Αυτό απαιτούν οι έννοιες του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας και της ευρύτητας πνεύματος, χωρίς τις οποίες δεν υπάρχει «δημοκρατική κοινωνία». Αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι η επιβολή κάθε «διατύπωσης», «προυπόθεσης», «περιορισμού» ή «κύρωσης» στον τομέα αυτό πρέπει να γίνεται κατά τρόπο ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό (*Handyside κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (1976) παρ. 49). Από

την άλλη όμως υπάρχει η ανεκτικότητα και ο σεβασμός της ίσης αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων και έτσι θα πρέπει να θεωρούνται αναγκαίος ο περιορισμός της ελευθερίας της έκφρασης. Μία τέτοια περίπτωση, υπό την προϋπόθεση ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, είναι η τιμωρία ή ακόμη και η πρόληψη όλων των μορφών έκφρασης, οι οποίες διαδίδουν, υποκινούν, προάγουν ή δικαιολογούν μίσος που βασίζεται στην μισαλλοδοξία (*Erbakan κατά Τουρκίας* (2006), παρ. 5).

Η ρητορική μίσους ή hate speech είναι μία ευρέως διαδεδομένη έννοια, που χρησιμοποιήθηκε τα τελευταία χρόνια για την αντιμετώπιση συμπεριφορών που υποκινούν το μίσος εναντίον συγκεκριμένων ομάδων. Το Συμβούλιο της Ευρώπης ορίζει ότι η ρητορική μίσους αναφέρεται σε «όλες τις μορφές έκφρασης που εξαπλώνουν, υποκινούν, προωθούν ή δικαιολογούν το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους που βασίζονται στη μισαλλοδοξία, συμπεριλαμβανομένης της μισαλλοδοξίας που εκφράζεται από τον επιθετικό εθνικισμό και τον εθνοκεντισμό, καθώς και εκθροπραξία κατά των μειονοτήτων, των μεταναστών και των προσφύγων».

Στην Κυπριακή Δημοκρατία δεν υπάρχει ρητός ορισμός για της ρητορική μίσους (hate speech) αλλά υπάρχουν ενσωματωμένες νομοθεσίες που αναφέρονται και ποινικοποιούν τέτοιες συμπεριφορές. Στο α.3 του Περί της Καταπολέμησης Ορισμένων Μορφών και Εκδηλώσεων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμος του 2011 (134(I)/2011) αναφέρεται ότι «Πρόσωπο το οποίο εκ προθέσεως είτε δημόσια είτε με δημόσια διάδοση, υποκινεί βία ή μίσος που στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους ομάδας προσώπων που προσδιορίζεται βάσει της φυλής, του χρώματος, της θρησκείας, των γενεαλογικών καταβολών ή της εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, κατά τρόπο που διαταράσσει τη δημόσια τάξη ή που έχει απειλητικό, υβριστικό ή προσβλητικό χαρακτήρα, είναι ένοχο αδικήματος και, σε περίπτωση καταδίκης του, υπόκειται σε ποινή φυλάκισης που δεν υπερβαίνει τα πέντε (5) χρόνια ή σε χρηματική ποινή που δεν υπερβαίνει τις δέκα χιλιάδες ευρώ (€10.000) ή και στις δύο αυτές ποινές.» Επίσης το α.99 Α του Ποινικού Κώδικα (Κεφ. 154) αναφέρει και ποινικοποιεί «Πρόσωπο το οποίο εκ προθέσεως, δημόσια και κατά τρόπο που έχει απειλητικό ή υβριστικό ή προσβλητικό χαρακτήρα προτρέπει σε ή υποκινεί, προφορικά ή διά του τύπου ή με γραπτά κείμενα ή εικονογραφήσεις ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, βία ή μίσος που στρέφεται κατά ομάδας προσώπων ή μέλους ομάδας προσώπων που προσδιορίζονται βάσει του γενετήσιου προσανατολισμού τους ή της ταυτότητας φύλου τους, είναι ένοχο αδικήματος και, σε περίπτωση καταδίκης του, υπόκειται σε ποινή φυλάκισης που δεν υπερβαίνει τα τρία (3) χρόνια ή σε χρηματική ποινή που δεν υπερβαίνει τις πέντε χιλιάδες ευρώ (€5.000) ή και στις δύο αυτές ποινές.

Οι πιο πάνω αναφορές, παρόλο που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά της γενικής προσπάθειας υποκίνησης μίσους και βίας εναντίον διαφόρων ομάδων, είναι διαφορετικό από την υποκίνηση βίας εναντίων των γυναικών. Συγκεκριμένα, ευρωπαϊκά έχει αναπτυχθεί ειδική κατηγορία «sexist hate speech» το οποίο προσανατολίζεται ξεκάθαρα στο να προστατεύσει το γυναικείο φύλο. Η σεξιστική ρητορική μίσους είναι ένα μακροχρόνιο πρόβλημα στην Ευρώπη, το οποίο έχει αποκτήσει μια νέα διάσταση τα τελευταία χρόνια με την αυξανόμενη δημοτικότητα των πλατφορμών κοινωνικής

δικτύωσης. Απειλές δολοφονίας, σεξουαλικής επίθεσης ή βιασμού συμβαίνουν καθημερινά εκτός σύνδεσης και online. Η Dunja Mijatović, Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, εν όψει της Διεθνούς Ημέρας για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών ανέφερε ότι για την αποτελεσματική πρόληψη και καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών με βάση το φύλο, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να αντιμετωπίσουν τη σεξιστική ρητορική μίσους. Επίσης, δήλωσε ότι η σεξιστική ρητορική μίσους είναι ένα διάχυτο και συχνά παραμελημένο πρόβλημα που εμποδίζει την πλήρη υλοποίηση της ζωής των γυναικών και των κοριτσιών στην Ευρώπη. Μπορεί να απευθύνεται σε οποιαδήποτε γυναίκα ή κορίτσι, μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, στο σπίτι, στο σχολείο ή στην εργασία, στο δρόμο ή στα μέσα μαζικής μεταφοράς. Ωστόσο, ορισμένες γυναίκες είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες, συμπεριλαμβανομένων δημοσιογράφων, δημόσιων προσώπων, πολιτικών και υπερασπιστών των δικαιωμάτων των γυναικών. Η έννοια της σεξιστικής ρητορικής μίσους φαίνεται να υπάρχει ως κοινωνική έννοια αλλά όχι ως νομικός όρος που να ποινικοποιείται ειδικά, πράγμα το οποίο θα πρέπει να απασχολήσει την Κυπριακή έννομη τάξη και νομικό κόσμο στα πλαίσια της καταπολέμησης τέτοιας βίας εναντίον των γυναικών.

Μία τέτοια συμπεριφορά βλέπουμε να απασχολεί την κοινωνία το τελευταίο χρονικό διάστημα. Το περιστατικό που είδαμε στο συγκεκριμένο ριάλιτι προκάλεσε αντιδράσεις σε διάφορα επίπεδα, φτάνοντας ακόμα και στις κυβερνητικές αντιδράσεις ζητώντας επιτακτικά από την αντίδραση της παραγωγής του συγκεκριμένου ριάλιτι.

Ωστόσο, πέρα της κοινωνικής αντίδρασης, το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο η συμπεριφορά οποιουδήποτε προσώπου, όπως του συγκεκριμένου προσώπου, μπορεί να θεωρηθεί ως μία συμπεριφορά που εμπίπτει στη ρητορική μίσους ή/και στα πιο πάνω άρθρα της Κυπριακής έννομης τάξης ώστε να θεωρείται ποινικό αδίκημα. Η απάντηση βρίσκεται στην έννοια της υποκίνησης και συγκεκριμένα αν μπορεί να θεωρηθεί ότι με την εκφορά μίας τέτοιας άποψη μπορεί να θεωρεί ότι «υποκινεί», εν τη εννοία του νόμου, βία εναντίον συγκεκριμένης ομάδας, όπως μπορούν να θεωρηθούν οι γυναίκες. Αν και δεν έχω εντοπίσει σχετική νομολογία σε σχέση με την ερμηνεία της συγκεκριμένης έννοιας και το εύρος που μπορεί να έχει, στη βάση του φυλλαδίου που εξέδωσε η Ανώτατη Επιτροπή του United Nations Human Rights φαίνεται ότι η «υποκίνηση» συνίσταται «σε δηλώσεις σχετικά με εθνικές, φυλετικές ή θρησκευτικές ομάδες, οι οποίες δημιουργούν έναν επικείμενο κίνδυνο διάκρισης, εκθρότητας ή βίας κατά ατόμων που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες.» Αρα, στην περίπτωση που η υποκίνηση διαπράττεται μόνο εκ του γεγονότος της διάδοσης συγκεκριμένων πεποιθήσεων εις βάρος των γυναικών τότε, η απάντηση, μπορεί να θεωρηθεί καταφατική, δηλαδή η θεμελίωση ποινικής ευθύνης ενός προσώπου στη θέση του παίχτη του ριάλιτι. Το να εκφράζεται κάποιος με αυτό τον τρόπο, προκαλεί άλλους (δέκτες των δηλώσεων) σε δημιουργία, τουλάχιστον, μίσους εναντίον των γυναικών. Μία τέτοια προσέγγιση ακολουθήθηκε για την καταδίκη του μητροπολίτη Αμβρόσιου στην Ελλάδα, ο οποίος εκφράστηκε δημόσια εναντίον των ομοφυλοφίλων.

Συμπερασματικά, είναι δεδομένη η εξέλιξη του Ποινικού Κώδικα αφού πριν την εισαγωγή του αρ.99Α, η ποινικοποίηση αφορούσε μόνο συμπεριφορές που έθιγαν την ξενοφοβία, μισαλλοδοξία και ρατσισμό. Με το αρ.99Α φαίνεται η προσπάθεια ευρύτερης προστασίας ομάδων. Ωστόσο, θα πρέπει η εξέλιξη να συνεχίσει με γνώμονα και μόνο την διασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης και ταυτόχρονα τις βασικές αρχές του ποινικού δικαίου που είναι η απαγόρευση ποινικοποίησης της σκέψης και μόνο. Το ποινικό δίκαιο, κατά κανόνα, τιμωρεί πράξεις και όχι λόγια ή σκέψεις. Ως εκ τούτου, με γνώμονα τις πιο πάνω διασφαλίσεις θα πρέπει να γίνει προσπάθεια ποινικοποίησης της σεξιστικής ρητορικής μίσους.

.....

